

Din ve İnsan Dergisi

مجلة الدين والإنسان - Journal of Religion and Human

ISSN: 2980-1117

Cilt / Volume: 5

Sayı / Issue: 9

Haziran / June 2025

Prof. Dr. Yusuf Batar

İnönü Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

yusuf.batar@inonu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1620-7754

Esra Doğru*

İnönü Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

isra_kurtbag@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-8801-7135

**Diyanet 4-6 Yaş Kur'an Kursu 2018 ve 2022
Öğretim Programlarının Kazanımlarının
Gelişim Alanları Açısından İncelenmesi**

**Investigation of the Outcomes of Religious 4-
6 Age Qur'an Course 2018 and 2022
Curricula in terms of Developmental Areas**

Atıf/Citation: Doğru, E., & Batar, Y. (2025). Diyanet 4-6 Yaş Kur'an Kursu 2018 ve 2022 Öğretim Programlarının Kazanımlarının Gelişim Alanları Açısından İncelenmesi. . *Din ve İnsan Dergisi*, 5 (9), 42-70.

Yükleme Tarihi / Received Date: 10.02.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 20.03.2025

Yayınlanma Tarihi / Published Date: Haziran 2025

İlk-Son Sayfa / First-Last Page: 42-70

DOI: 10.69515/dinveinsan.1637072

Makale Türü / Article Information: Araştırma Makalesi / Research Article

Değerlendirme / Review Reports: Çift Taraflı Kör Hakemlik | Double-blind referee

Etik Beyan / Ethics Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. | Ethical principles were followed during the preparation of this study.

Etik Kurul Belgesi / Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. | Article does not require an Ethics Committee Approval.

Katkı Oranı Beyanı / Author Contributions: Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir. | Author's contribution rates to the study are equal.

Etik Bildirim / Complaints: dinveinsan@hbu.edu.tr

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. | The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

Benzerlik Taraması / Similarity Checks: Yapıldı | Yes - intihal.net

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright&License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir; bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır. | Authors own the copyright of their work published in the journal; this work is published under the Attribution-NonCommercial 4.0 International license.

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiği riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır. Research and Publication Ethics were complied with in the published articles; international standards published by COPE (Committee on Publication Ethics) for Editors and Authors have been taken into account.

* Sorumlu Yazar.

Diyanet 4-6 Yaş Kur'an Kursu 2018 ve 2022 Öğretim Programlarının Kazanımlarının Gelişim Alanları Açısından İncelenmesi

An Examination of the Learning Outcomes of the 2018 and 2022 Qur'an Course Curricula for Children Aged 4–6 in Terms of Developmental Domains

Özet

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu), ilk olarak 2013-2014 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanmış ve uygulanmıştır. Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu), yapılan çalışmalar doğrultusunda uzmanların katıldığı bir komisyonun çalışmaları ile program 2018 ve 2022 yıllarında güncellenmiştir. Bu çalışmada, ilk olarak erken çocukluk döneminin gelişim dönemlerine yer verilmiş daha sonra 2018 ve 2022 yıllarında güncellenen Kur'an Kursları Öğretim Programları (4-6 Yaş Grubu)'nın ünite tanıtımları yapılmıştır. Daha sonra her iki programın da ünite kazanımları Bloom taksonomisine göre sınıflandırılmış; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara ne kadar yer verildiği tespit edilmiş ve sayısal olarak hesaplanmış, kazanımların erken çocukluk döneminin gelişim özelliklerine uygun olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Literatürde 2018 ve 2022 yıllarındaki programları karşılaştırmalı olarak ele alınan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Her iki programdaki kursa uyum süresi, Kur'an Öğretimi çalışmanın kapsamı dışındadır. 2022 programında kazanımları yer almadığı için Beslenme ve Temizlik Alanına da yer verilememiştir. Sonuç olarak 2018 programında en çok kazanımın duyuşsal alanda, en az kazanımın psikomotor alanda olduğu, 2022 programında ise en çok kazanımın bilişsel alanda en az kazanımın psikomotor alanda olduğu ve her iki programda da çoğu kazanımın alt basamaklar için yazıldığı, programların genel olarak 4-6 yaş grubu çocukların gelişim özelliklerine uygun olduğu kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, Kur'an kursları öğretim programı, 4-6 yaş grubu, erken çocukluk dönemi, Bloom taksonomisi.

Abstract

The Qur'an Course Curriculum for the 4–6 age group was first prepared and implemented by the Presidency of Religious Affairs in the 2013–2014 academic year. In line with subsequent studies and with the participation of expert commissions, the curriculum was updated in 2018 and 2022. This study first outlines the developmental stages of early childhood and then introduces the units of the Qur'an Course Curricula updated in 2018 and 2022. The learning outcomes (achievements) of both curricula were then classified according to Bloom's Taxonomy in terms of cognitive, affective, and psychomotor domains. The frequency of outcomes in each domain was calculated numerically, and their suitability to the developmental characteristics of early childhood was evaluated. Content analysis, a qualitative research method, was employed as the research design. No comparative study of the 2018 and 2022 curricula was found in the existing literature. The adaptation period for the course and the Qur'an instruction components were excluded from the scope of this study. Furthermore, the 2022 curriculum did not include outcomes related to the Nutrition and Hygiene area; therefore, this domain was also excluded from the analysis. The findings revealed that in the 2018 curriculum, the highest number of outcomes was in the affective domain and the lowest in the psychomotor domain, while in the 2022 curriculum, the highest number of outcomes was in the cognitive domain and the lowest

again in the psychomotor domain. It was also observed that in both curricula, most outcomes were written for the lower levels of Bloom's taxonomy. Overall, the programs were deemed developmentally appropriate for children aged 4–6.

Keywords: Religious education, Qur'an course curriculum, 4–6 age group, early childhood education, Bloom's taxonomy.

Giriş

Din eğitimi örgün eğitim olarak okullarda, yaygın eğitim olarak genellikle Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Kur'an kursu ve camilerde, son dönemlerde kapsamı genişletilerek gençlik merkezleri, KYK yurtları, cezaevleri, kadın konuk evleri gibi yerlerde yapılmaktadır.

Türkiye'de okul dışında din eğitimi alabilme durumu, 2011 yılına kadar, ilköğretim beşinci sınıfı bitiren öğrencilerin ailelerinin izni ile Kur'an kurslarına katılabilme şartına bağlı tutulmuştur. 17 Eylül 2011 tarih ve 633 sayılı kanun hükmünde kararnamenin Resmi Gazete 'de yayımlanmasıyla, Kur'an kurslarına devam etmede yaş sınırı kaldırılmıştır (Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine Dair Kanun, Resmî Gazete 23777 (5.8.1999), (Kanun No. 4415), ek madde 3). Böylece erken çocukluk döneminde de din eğitimine imkân tanınmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, bu imkânı değerlendirmek ve ihtiyacı karşılamak üzere 2013 yılında erken çocukluk dönemine yönelik Dini Bilgiler 1-2, Kur'an-ı Kerim 1-2 öğrenme alanlarından oluşan, "Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi)" hazırlamış ve on pilot ilde uygulamıştır.

Bireyin çocukluk döneminde dini inanç, tutum, duygu ve davranışlarının temeli büyük ölçüde atıldığı için bu dönemdeki din eğitimi önem arz etmektedir. Sağlıklı bir şekilde din duygusunun gelişimi iyi bir eğitime bağlıdır. Baskıcı bir eğitim ise dinden uzaklaşmaya, din duygusunun körelmesine sebebiyet verebilir. Çocuğa sağlıklı ve etkili bir din eğitimi verebilmek için, onun fiziksel, psiko-sosyal, duyuşsal ve zihinsel gelişim alanlarının yanında, dini gelişim özelliklerinin de göz önüne alınması son derece önemlidir (Köylü, 2004, s.137-138).

Diyanet İşlerini Başkanlığı, Kur'an Kursları Öğretim Programını (4-6 Yaş Grubu) çocukların gelişim özelliklerine göre hazırlamış olup uygulamaya koyulduktan sonra programın yürütüldüğü kurslara yönelik izleme ve değerlendirme faaliyetleri, toplantı ve çalıştaylar, Eğitim Hizmetleri Yönetim Sistemi üzerinden 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının tamamına yönelik yıllık verilerin toplanması, raporlanması, anket uygulamaları vb. araçlarla uzmanların görüşleri ile 2018 yılında güncellenmiştir (DİB, 2018). Program, yeni bir değerlendirme ile farklı gelişim alanlarında çocukları destekleyecek etkinliklerle, tam veya yarım gün uygulanabilecek şekilde 2022 yılında yine güncellenmiştir (DİB, 2022).

4-6 yaş Kur'an Kursu ile ilgili 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitim Faaliyetleri ve Problemleri (Aybey, 2019), 4-6 yaş Kur'an Kursu Öğreticilerinin Gözünden Mahremiyet Eğitimi (Diler, 2020), Velilere göre 4-6 Yaş Kur'an Kursları (Van Örneği) (Ecer, 2023) gibi birçok çalışma yapılmıştır. Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) ile ilgili ise Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme (Doğan, 2014), 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programının dini gelişim kuramları çerçevesinde incelenmesi, (Tosun & Çapcıoğlu, 2015), Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika Örnekleri (Uzun, 2016), Okul Öncesi Kur'an Kursu Öğretim Programının Program Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi (Urdoğan, 2019), Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) ile Okul Öncesi Eğitimi Programının Karşılaştırılması (Bacı, 2019), 4-6 Yaş Kuran Kursları Öğretim Programının (2018) Eğitim Programı Temel Öğeleri Açısından Değerlendirilmesi (Aşlamacı, 2020), Diyanet İşleri Başkanlığı 2013 ve 2020 Yılları 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Öneriler (Aydın & Budak, 2020), DİB 4-6 Yaş Öğretim Programının Değerlendirilmesi ve Program Çıktılarının Analizi (Aşkın, 2022), 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programındaki (2018) Kazanımların Çocukların Gelişim Düzeyi Açısından İncelenmesi (Gürmeşe, 2022), 4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanının Kazanımlar Açısından Değerlendirilmesi (Dayan, 2022), 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programının Duyuşsal Öğrenme Açısından Değerlendirilmesi (Yüksel, 2022), Öğreticilerin Gözünden Programdaki Soyut Kavramların Öğretimi (Çelik & Çakmak, 2023), DİB 4-6 Yaş Programı ile MEB Okul Öncesi Programlarının Dini Değerler Eğitimi Açısından Karşılaştırılması (Kanarya, 2023), Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı Değerlendirme Ölçeği (Aşkın & Er, 2023) gibi çalışmalar yapılmıştır. Görüldüğü üzere 2018 ve 2022 yıllarındaki programlarla ilgili kazanım açısından erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişim özelliklerine göre inceleme yapan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple çalışmanın alana katkı sağlayacağı, erken çocukluk için hazırlanacak bir program için yol gösterebileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada 2018 ve 2022 yılındaki öğretim programlarının kazanımlarının gelişim alanlarına göre karşılaştırmasını yapılmaktadır. Çalışmamızda şu sorunun cevabı aranmaya çalışılmaktadır: 2018 ve 2022 programlarında yer alan kazanımlar erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişim özellikleri açısından uygun mudur?

Bu çalışmanın amacı, 2018 ve 2022 yıllarındaki Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'nın ünitelerinin kazanımlar açısından incelenerek bilişsel, duyuşsal, psikomotor alanlara ne kadar yer verdiğini tespit edip, 4-6 yaş grubundaki çocukların gelişim özelliklerine

uygun olup olmadığını ve programlar arasındaki farkı ortaya koymaktır. Nitekim bir programın öncelikli unsuru diğer unsurları da belirleyen kazanımlardır.

Bilindiği gibi bir programın hedeflerinin gerçekleşmesi için bilişsel, duyuşsal, psikomotor alanların üçünün de göz önüne alınması gerekir. Her bir alan diğerinin tamamlayıcısı konumundadır. Bilişsel ve duyuşsal alandaki bir eksiklik psikomotor bir davranışın gerçekleşmesine engel olabilir. Mesela, bir kişi sorumluluklarımız nelerdir, neden önemlidir gibi bir kazanımı bilmez ve duyuşsal olarak da farkındalık kazanmazsa sorumluluklarını yerine getirmeyebilir. Psikomotor bir davranış istenen şekilde taklitle yerine getirilebilir ama duyuşsal ve bilişsel olarak istenen düzeyde olmayabilir. Mesela, bir kişi namaz hareketlerini yapabilir ama namazın ne olduğunu bilmeyebilir, Allah'ın sevdiği davranışlardan biri olduğunun farkında olmayabilir. Bilişsel alan, en alt düzeyden en üst düzeye doğru bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme basamaklarından oluşmaktadır. Bilişsel alandaki kazanımlar bir hedef için tek başına yeterli olmamakta, duyuşsal ve psikomotor alanlardaki kazanımlarla bir bütün haline gelmektedir. Duyuşsal alandaki basamaklar alt düzeyden üst düzeye doğru, alma, tepkide bulunma, değer verme, örgütlenme, kişilik haline getirme basamaklarından oluşur. Psikomotor alan, en alttan üst düzeye doğru, algılama, kurulma, kılavuzlu yapma, beceri haline getirme, duruma uydurma, üretme basamaklarından oluşur (Bloom, 1956). Bu üç alandaki her bir basamak birbirinin üzerine inşa edilir. Biz de çalışmamızda bu bakış açısına göre söz konusu programı bir analize tabi tutmaya çalıştık.

Bu çalışmada kursa uyum süreci ve Kur'an öğretimi araştırmanın dışında tutulmuştur. 2022 programına eklenen Beslenme ve Temizlik Alanı da kazanım verilmediği için değerlendirilememiştir. Her iki programın da kazanım ve açıklamaları esas alınmış, fakat bazı kazanımların hangi alana ait olduğunu netleştirebilmek veya örnek vermek için öğretici kitaplarına başvurulmuştur.

1. Yöntem

Bu araştırma nitel bir araştırmadır ve içerik analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 39).

İçerik analizi, sosyal bilimler alanında sık sık kullanılan önemli tekniklerdendir. İçerik analizinde asıl hedef, bir araya getirilen verileri açıklayabilecek ilişki ve kavramlara ulaşp, bir metni veya sembolü rakamlara çevirerek, bu rakamları yorumlamaktır. Yöntem dört aşamadan oluşmaktadır: Verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 191-192).

Çalışmada ilk olarak bu alanda yapılmış olan çalışmalar incelenmiş, kazanımlar ilk Bloom taksonomisine (Bloom, 1956) göre sınıflandırılmış, sayısal veriler olarak hesaplanmış ve 4-6 yaş grubunun gelişim özellikleri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

2. 4-6 Yaşlarındaki Çocukların Gelişim Özellikleri

2.1. Biyolojik (Fiziksel) Gelişim Özellikleri

5-6 yaşlarında çocuğun bedeni başından daha hızlı gelişir, büyük kaslar gelişirken küçük kaslar henüz koordinasyon sağlamayabilir. Küçük kasları gelişmediği için karmaşık ve uzun uygulamaları sevmezler. Bu sebeple uzun soluklu olmayan, hareket ve enerji gerektiren etkinlikler onlar için daha önemlidir (Köylü & Oruç, 2020, s. 10).

4-5 yaşlarındaki çocuklar şu devinimleri yapabilir: hızlı koşabilir, denge tahtası üzerinde bir uçtan öteki uca yürüyebilir, alçak bir duvarın üstünde yürüyebilir, büyük oyuncaklarını taşıyabilir, kendi kendine giyinebilir, bir nesneyi bir yere uzanarak yerleştirebilir, makasla belirli bir çizgi üzerinden kesebilir, ipi boncuklardan geçirebilir, fakat iğneden geçiremez, yazma gereçlerini parmaklarıyla kavrayarak tutmaya başlar, kare ve üçgeni kopyalayabilir. 5-6 yaşındaki çocuklar ise şu devinimleri yapabilir: top oyunlarını oynayabilir, yerde top zıplatabilirler, topu yetişkinler gibi atabilirler, ayak değiştirerek sıçrayabilir, iki tekerlekli bisiklete binebilir, küçük düğmeleri ilikleyebilir, bir nesneye ulaşırken baş, beden ve kollarını eş güdümlü olarak çalıştırabilir, pantolonunun fermuarını birleştirebilir, ayakkabılarının bağcıklarını bağlayabilir (Bağcıoğlu Ünver, 2015, s. 33).

2.2. Bilişsel Gelişim Özellikleri

2-7 yaş işlem öncesi dönemdir. Çocuklar herhangi bir sözcük, nesne ya da sembolü yaklaşık iki yaşından itibaren, onun yerini tutabilecek başka nesneler kullanarak bir nevi sembolik işlevler geliştirir. Bu dönemde “benmerkezcilik” hakimdir. Çocuk bu dönemde “sen benim gördüğümü görür, düşündüğümü düşünürsün” anlayışına sahiptir. Yani kendi görüşlerinin olabilecek tek görüş olduğunu düşünürler. Bir olayın belli bir aşamasına odaklanabilir. Bu dönemde animizm ve antropomorfizm hakimdir. Animizim, çocuğun cansız şeylere canlıymış gibi davranmasıdır. Antropomorfizm ise, çocuğun soyut varlıkları insani özellikler ile tasavvur etmesidir. Yedi yaşına kadar çocuğun en çok kullandığı kavram “niçin”dir ve bunu cevap almak için sorarlar (Köylü & Oruç, 2020, s. 14-16). 48-60 aylık çocuklar, meraklıdırlar, neden-sonuç ilişkisi kurar, gösterilen resimle alakalı öykü anlatır, 1’den 20’ye ritmik sayar, nesneleri ipe dizebilir, kısa basit öyküler ile alakalı sorular yanıtlar. 60-72 aylık çocuklar, zaman, şekil, sayı, renk gibi kavramları daha iyi anlarlar, 100’e kadar sayabilir, günlük işlerde sorumluluk alır, nesneleri kullanarak 1’den 10’a kadar toplama çıkarma yapar, örneğe bakarak üçgen, kare, dikdörtgen çizer, kalemi düzgün tutar, dişlerini fırçalar (Gür, 2018, s. 6-7).

2.3. Motor Gelişim Özellikleri

48-60 aylık çocukların motor gelişimi şöyledir: Koşarken komutla yönünü değiştirir. Dairesel çizgide yürür. Nesneleri ipe dizer. Sembolleri kopya eder. 60-72 aylık çocukların motor gelişimi şöyledir: Belli bir mesafedeki hedefi vurur. İp atlar. Yardımsız takla atar. 9-20 saniye tek ayak üzerinde durur. Kâğıdı model gösterildiğinde çapraz şekilde katlar. Modele bakarak daire, kare üçgen ve dikdörtgen çizer. Kalem doğru tutar. Yatay, eğri, dikey ve eğik çizgiler çizer. 1-5 arası rakamları kopya eder. Yumuşak malzemelerle 2-3 parçalı kompozisyonlar oluşturur (Yılmaz, 2018, s. 53-54).

2.4. Dil Gelişim Özellikleri

48-60 aylık çocuklar, artık dilini daha doğru bir şekilde kullanır. 5 yaşına geldiğinde zıt anlamlı sözcükleri doğru bir şekilde kullanır ve karşılaştırma yapabilir. Gelişimine oranla daha karmaşık cümleler kurabilirler. Kelimelerin ilk anlamlarını düşünür, yan anlam ve mecaz anlamı anlamazlar (Ergin & Koçak, 2018, s. 124). Konuşmalarında bağlaçları, olumsuz sözcük yapılarını, edatları, zıt anlamlı sözcükleri kullanır. Sözcüklerin ne anlama geldiğini sorar yeni öğrendiği sözcükleri cümle içinde kullanır. Nesnelerin işlevlerini sorar ve işlevler ile ilgili sorularla, “Neden? Nasıl? Kim?” gibi sorulara yanıt verir. Deneyimleri ile ilgili konuşur. Kısa basit öykülerle ilgili soruları yanıtlar. Görüş alanı dışındaki nesnelerle ilgili yönergeleri de yerine getirir. Art arda verilen iki-üç yönergeyi yerine getirir. 60-72 aylık çocukların dil gelişimi ise şöyledir: Bu dönemde çocuklar, konuşmayı, soru sormayı, hareketli oyunlar oynamayı, masal hikâye anlatmayı ve dinlemeyi severler. Şiir ve tekerlemeler ezberleyip toplum içinde okuyabilirler. Bu çocukların dil kullanımı yetişkinlerin dil kullanımına benzemektedir. Birkaç kez okunmuş hikayeleri ezberleyip tekrar edebilirler. Grup sohbetlerine katılır. Sayı sayar, sıfatları doğru kullanır. İsteklerini ayrıntıları ile anlatır. Olayların neden ve niçinleriyle ilgilenir (Ergin & Koçak, 2018, s. 124-125).

2.5. Sosyal Duygusal Gelişim

3-6 yaş döneminde çocuklar önce ailede sonra da okulda sosyalleşme deneyimleri ile sosyal-duygusal gelişimin temellerini atar. Okul öncesi eğitimde ilk sosyalleşme deneyimlerini yaşayan çocuk için bu dönem ilerideki hayatında toplumsal yaşama açısından çok önemlidir. 48-60 aylık çocuklarda mizah duygusu gelişmiştir. Hayal gücü artar ve buna bağlı olarak gerçek ve hayali karıştırabilir, hayali şeylerden korkmaya da başlayabilir. Duyguların sebeplerini anlamaya başlar. Sosyal ilişkilerde yetişkinleri model olarak alır. Akran kabulü önemlidir ve arkadaşlıkları kısa bağlanmalar halindedir. 60-72 aylık çocuklar, meraklıdır, çevrelerinde olan kişilere ve olaylara karşı ilgi duyarlar. Çevreye olan ilgi ve duyarlılığı artmıştır. Bu yaşlarda çocuklarda sevgi ve onay bir ihtiyaçtır, değerli olduklarını hissetmek isterler. Kıskançlık görülebilir (Ekinci Vural, 2018, s. 161-162).

2.6. Öz Bakım Becerileri

48-60 aylık çocuklar, saçını kendi tarayabilir. Giysilerini kimseden yardım almadan giyer, çıkarır. Giysisinde bulunan büyük düğmeleri çözer, ilikler. Yardımla ayakkabı bağcıklarını bağlayabilir. Dişlerini fırçalar. Yardım almadan elini ve yüzünü yıkayabilir. Tuvalet ihtiyaçlarını tek başına yapabilir. Sofra kurallarına uyup, yemek için kullanılan araç gereçleri düzgün bir şekilde kullanır. Ev işlerine yardım eder. 60-72 aylık çocuklar, 48-60 aylık çocukların becerilerine ek olarak, elini yüzünü yıkadıktan sonra kurular. Vücudunu yıkar. Hava şartlarına uygun kıyafetler tercih eder. Tehlike oluşturabilecek durumlardan sakınır. Temizlikle ilgili araç ve gereçleri doğru kullanır. Günlük işlerde aldığı sorumlulukları yerine getirir (Gür, 2018, s. 6-7).

2.7. Dinî Gelişim Özellikleri

Okul öncesi dönemdeki çocuklarda, yapılan araştırmalara göre büyük bir dinî hazırlığın olduğu, çevresel etkenlerin din duygusunun ortaya çıkışı, gelişmesi ve şekillenmesinde çok büyük etkisi olduğu ortaya çıkmıştır (Dam, 2017, s. 65). İslam düşüncesinde bu durum genellikle Hz. Peygamber'in "fıtrat hadisi" ile ilişkilendirilmektedir. Fıtrat hadisi şöyledir; Ebû Hüreyre'nin (ra) naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Her doğan fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi yahut Hristiyan veya Mecûsî yapar..." (Buhârî, 1895, 8/123). Dünyaya gelirken Rousseau'nun iddiası gibi çocuklar "tabularasa" olarak gelmemektedir, çocuk ruhen dine yabancı değildir (Yavuz, 2012, s. 29). Çocuk, bilinçli veya bilinçsiz olarak çevresindekilerin her türlü hareketini taklit ve tekrar eder. Aile üyelerinde gördüğü ibadetlere, dini motifli fiillere içten gelen duygularla yönelir ve onların dini yaşantılarını model alarak, aynı davranışları yerine getirmek ister. Sevileni taklit etme psikolojisine dayanan bu eğilim, dini hayatının oluşmasında çocuk için oldukça önemlidir (Armaner, 1980, s. 83). Çocuk kendisine sunulanları henüz tenkit özelliğine kavuşmadığı için olduğu gibi kabul eder. Kendisine söylenen ve anlatılan her şeye inanmaya yatkındır. Dini kavramlar ile ilgili çeşitli sorular sorar ve aldığı cevaplara şüphelenmeden, düşünmeden ve itiraz etmeden inanır. Bu, çocuktaki kolay inanırlık özelliğinden kaynaklanmaktadır (Oruç, 2021, s. 154). Bu dönemde çocuğun duyguları, düşüncelerine oranla daha yaygın ve belirgindir; bu sebeple çocuk, inancı akıl yürütmeden kabul eder. Bu evrede çocuk her konuda soru sorduğu gibi, dini konularda da Allah, melek, şeytan, cin, ahiret, oruç, namaz, sevap, günah, cennet, cehennem gibi kavramlar hakkında sorular sorar. (Hökelekli, 1993, s. 254-256). Çocuk Allah'ı antropomorfik yani insan şeklinde düşünür. (Oruç, 2021, s. 154).

Erken çocukluk döneminde çocuklar, kolay inanırlık özelliğine sahip oldukları için doğru bir din tasavvuru inşa edilmeye çalışılmalı, sahih, onların anlayacağı düzeyde bilgiler sunulmalı, onların gelişim düzeylerinin üstünde bir şey istenmemelidir. Soyut konularda merak ettikleri şeyi niye sordukları ve hangi yönünü merak ettiklerine göre basit, anlaşılır, somut cevaplar verilmeli veya örneklerden hareketle somutlaştırılmalıdır. Dikkat süresi kısa olduğu için anlatılan şeylerde

teferruata çok girilmemeli, asıl mesaj verilmelidir. Karmaşık tanımlardan uzak durmalı, duygu yönü desteklenmeli, sadece bilişsel alana yüklenilmemeli, sevgi temelli bir din eğitimi yapılmalıdır. Çünkü dini duygunun yanlış bir temel üzerine kurulması, dinin yanlış anlaşılmasına, Allah ile, kendi ile, hayat ile barışık olmayan, huzursuz bir ruh haline sahip, güvensiz, kaygılı bireylerin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir. Mesela, Allah'ı merak eden, sorular soran erken çocukluk dönemindeki çocuğa cevap verirken, Allah'ın gazabı değil sevgisi, merhameti öncelenmeli, basit olarak anlatılmalı, O'nun zâtı değil sıfatları ile ilişkilendirilerek somutlaştırma yapılmalıdır. Ahiret, melek, şeytan gibi konulara girilmemelidir.. Hareketliliğin hakim olduğu bu dönemde psikomotor alana da yer verilmelidir. Kısa, akıcı, etkileyici, çocuğun penceresinden hikayeler yer almalı, çevreden örnekler verilmelidir. Erken çocukluk dönemi için hazırlanan program hazırlanırken de bu hususlara dikkat etmek gerekmektedir.

4-6 yaş grubu çocukların biyolojik, bilişsel, motor, sosyal duygusal gelişim, öz bakım becerileri, dinî gelişim özellikleri bu şekildedir. Yapılan çalışmada, bu özellikler göz önüne alınarak Kur'an Kursları Öğretim Programları (4-6 Yaş Grubu) değerlendirilecektir. Program değerlendirilirken hedeflerin gelişim alanları açısından uygunluk düzeyine de yer verilecektir. Bu sebeple eğitimde hedef, gelişim alanları ve basamaklarına da çalışmanın ilgisi ve netlik kazanması için yer verilmiştir.

3. Diyanet Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)

Din eğitimi, ailede başlayan ve ömür boyu devam eden bir eğitim sürecidir. Örgün din eğitimi gerek zorunlu gerek seçmeli olarak okullarda verilirken, yaygın din eğitimi Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından daha çok camilerde, Kur'an kurslarında yapılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yaygın din eğitimi faaliyetlerinden birisi de "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)"dur. Bu program, ilk olarak 2013-2014 yıllarında yürürlüğe girmiştir. Bu programla, çocuklara uygun seviyede sevgi, saygı, iyilik, adalet, yardımlaşma, doğruluk, sorumluluk ve sabır gibi temel İslami değerleri fark etmeleri ve İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i kendi seviyelerinde ses ve şekil olarak tanımaları hedeflenmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucu 2018 yılında programın güncellenmesi gerekmiştir. Uzmanların katıldığı bir komisyonun çalışmaları ile program güncellenmiştir (DİB, 2018).

Program sadece Kur'an-ı Kerim'in doğru bir şekilde okunması ile kısıtlanmamış, dinî ve ahlakî gelişim, değerlerin fark edilmesi, bu değerlerin gündelik hayatta kullanımı, sadece beden gelişimini esas almayıp, zihin ve duygu gelişimine de katkı sağlanması amaçlanmıştır. Sevgi temelinde Allah'ı tanımak ve Peygamber Efendimizi tanıyıp severek, model almak da amaçlar arasındadır (DİB, 2018). 2022 yılında güncellenen programa, değerler, dini kavramlar ve dini davranışlar ile ilgili olumlu deneyimler yaşamaları, bilişsel, sosyal-duygusal, motor, öz bakım ve dil gelişim alanlarını farklı etkinliklerle desteklemek eklenmiştir (DİB, 2022).

Programın tanıtımı yapılırken özellikleriyle ilgili olarak şu hususlar dile getirilmektedir: Program geliştirilirken gerek İlahiyat bilimleri gerekse okul öncesi eğitimi ve program geliştirmede yeni ilke ve yaklaşımlar göz önüne alınmıştır. Program öğrenci merkezli hareket etmeyi öngören, çocukların bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimlerini göz önüne alan, araştıran, iş birliği yapan, yorumlayan, sorgulayan, bireysel farklılıkları göz önünde bulunduran, ölçme ve değerlendirmeye yer veren esnek çerçeve öğretim programı anlayışı benimsenmiştir. Programı uygulamada öğreticiye esneklik verilmiş. Öğretici, programdaki kazanımlar doğrultusunda öğrencilerin ilgi ve ihtiyacına göre hazırlanan etkinlikleri aynı şekilde uygulayabileceği gibi, bazılarını uygulamayıp, farklı etkinlikler de planlayabilir. Farklı yöntemler, farklı materyaller de kullanabilirler (DİB, 2018). 2018 programında Başkanlığın ve MEB'in okul öncesi materyallerinden de yararlanılabileceği ifade edilirken (DİB, 2019a), 2022 yılındaki programa Türkiye Diyanet Vakfı'nın hazırladığı materyallerin kullanılabileceği eklenmiştir (DİB, 2022).

Zorunlu DKAB dersinin dördüncü sınıfta başladığı göz önüne alındığında dine karşı her zaman duyarlı olan insanın 4 yaşından itibaren din eğitimi alma imkanının olması önemli bir husustur. Programın sadece Kur'an-ı Kerim eğitimi ile sınırlı kalmaması, esnek çerçeve program olması, düzeye uygun etkinliklerle, konularla hedef kitleye sunulacağının ifade edilmesi, programın yapılan çalışmalarla yenilenmeye açık olması da önem arz etmektedir. Ancak programın tanıtımında belirtilen kazanımların uygulama ve etkinlik süreçlerinde ne ölçüde gözetildiğinin ayrıca analiz edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada söz konusu program bu açıdan genel bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere Kur'an Kursu Öğretim Programının hedef kitlenin gelişimsel özelliklerine uygunluk düzeyi ve programın başında belirtilen hedef kazanımlara hizmet etme düzeyi analitik bir şekilde ele alınmaktadır.

4. Bulgular

Kur'an Kursu Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) dinî öğrenme modeline göre hazırlanmıştır. Dinî öğrenme modeli, geleneksel din eğitimi yaklaşımı olarak da adlandırılmakta, esas amaç dinin sevdinilmesi, benimsetilmesidir ve sadece o dinin konuları ele alınmaktadır (Hull, 2003). Kur'an Kursu Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) İslam dini temel alınarak hazırlanmıştır ve İslam'ın sevdinilmesi, benimsetilmesi amaçlanmıştır.

Program öğrenci merkezlidir. Belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi, konuların öğretilmesi için çocuğun belli bir gelişim düzeyinde olması gerekir. Konu ne olursa olsun çocuk o konuyu öğrenebilecek fikrî, bedenî, ruhî gelişmişliğe sahip olmalıdır. Yoksa öğrenme gerçekleşmez (Selçuk, 2005, s. 39).

2018 Kur'an Kursu Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) Kur'an-ı Kerim, Dini Bilgiler-1 ve Dini Bilgiler-2'den oluşmaktadır. Dini Bilgiler-1 programında Dua, Şükür ve Özür Dileme, Sevgi ve Merhamet, Saygı, Sorumluluk, Yardımlaşma, Sabır, İyilik, Doğruluk ve Dürüstlük, Adalet üniteleri olmak üzere dokuz ünite yer almaktadır. Dini Bilgiler-2'de Peygamberimi Seviyorum, Kitabımı Seviyorum, Kâinatı Seviyorum, İnsanları Seviyorum, Dinimi Seviyorum, Dini Mekanlarımızı Seviyorum, Vatanımı Seviyorum, Bayramları Seviyorum olarak 9 ünite mevcuttur.

2022 programında ise, Dini Bilgiler Alanı, Değerler Eğitimi Alanı, Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı, Beslenme ve Temizlik Alanı vardır. Dini Bilgiler Alanı, Temel Bilgiler, Allah'ı Tanıyorum, Peygamberimizi Tanıyorum, Kitabımı Tanıyorum, Dua, Namaz, Oruç, Dini Mekanlarımızı Tanıyorum olmak üzere 8 üniteden oluşmaktadır. Değerler Eğitimi Alanında ise, Saygı, İşbirliği, Doğruluk ve Dürüstlük, Sorumluluk, Yardımlaşma/Paylaşma, Empati, Adalet, Adab-ı Muaşeret, Sabır, Sevgi/Merhamet, Milli/Dini Değerler olmak üzere 11 ünite yer almaktadır. Çocukların ihtiyaçları olan kavramları öğretebilmek ve değişik gelişim alanlarını desteklemek amacıyla programa entegre edilen Tamamlayıcı Kazanım Alanı'nda, Renkler, Geometrik Şekiller, Boyut, Miktar, Yön/Mekân/Konum, Sayılar, Duyular, Duygular, Zıt Kavramlar, Zaman, Semboller olmak üzere 11 ünite yer almaktadır. Temizlik ve beslenme alışkanlığının kazandırılması için eklenen Beslenme ve Temizlik Alanı çocukların temizlik ve beslenme alışkanlıklarının kazandırılması için eklenmiş, ünite olarak kazanımlara yer verilmemiş, genel ilkeler yer almıştır.

4.1. 2018 ve 2022 Kur'an Kursu Öğretim Programları (4-6 Yaş Grubu) Kazanımlarının Bloom Taksonomisi ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişim Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi

2018 programında yer alan Dini Bilgiler-1 alanının kazanımlarının Bloom taksonomisine göre tasnifi şu şekildedir: 1. ünite olan Dua, Şükür ve Özür Dileme ünitesinde bilişsel ve duyuşsal alanda toplam on bir kazanım mevcuttur. Yedi bilişsel kazanımın üçü bilgi, dördü uygulama basamağında, dört duyuşsal kazanımın dördü de alma basamağındadır. 2. ünite Sevgi ve Merhamet ünitesinde on kazanım mevcut olup, bir kazanım bilişsel alanın bilgi basamağındadır. Diğer dokuz kazanım ise duyuşsal alanda yer almakta ve kazanımlar, alma, değer verme ve kişilik haline getirme üç farklı basamaktadır. 3. ünite olan Saygı ünitesinde bir uygulama, bir bilgi basamağında olmak üzere iki bilişsel alan, sekiz değer verme, iki alma basamağında olmak üzere duyuşsal alana ait toplam on iki kazanım bulunmaktadır. 4. ünite olan Sorumluluk ünitesinde bir psikomotor beceri haline getirme, bir tepkide bulunma, bir alma, dört değer verme basamağında olmak üzere altı duyuşsal alan, bir kavrama, bir bilgi basamağında olmak üzere iki bilişsel alan olmak üzere on bir kazanım yer almaktadır. 5. ünite olan Yardımlaşma ünitesinde iki bilgi iki uygulama olmak üzere dört bilişsel, üç alma, bir tepkide bulunma, bir değer verme olmak üzere beş duyuşsal alanda toplam dokuz kazanım vardır. 6. ünite olan Sabır ünitesinde iki bilgi, bir

kavrama basamağında olmak üzere üç bilişsel alana ait kazanım, iki alma, bir değer verme, bir tepkide bulunma olmak üzere dört tane duyuşsal alana ait toplam yedi kazanım bulunmaktadır. 7. ünite olan İyilik ünitesi üçü bilgi biri kavrama basamağında olmak üzere dört bilişsel kazanımdan, ikisi alma biri değer verme basamağında olmak üzere üç duyuşsal alana ait toplam yedi kazanımdan oluşmaktadır. 8. ünite Doğruluk ve Dürüstlük ünitesinde, üç bilgi, bir kavrama olmak üzere dört bilişsel alana, üç kişilik haline getirme iki alma olmak üzere beş duyuşsal alana ait toplam dokuz kazanım mevcuttur. 9. ünite Adalet ünitesinde iki bilgi, bir sentez, bir kavrama olmak üzere dört bilişsel alan, iki alma, bir değer verme, bir örgütlenme olmak üzere dört duyuşsal alana ait toplam sekiz kazanım yer almaktadır.

Tablo 1: *Dini Bilgiler-1 Ünite Kazanımlarının Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırması*

	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor	Toplam
1. Dua, Şükür ve Özür Dileme	7	4	-	11
2. Sevgi ve Merhamet	1	9	-	10
3. Saygı	2	10	-	12
4. Sorumluluk	2	6	1	9
5. Yardımlaşma	4	5	-	9
6. Sabır	3	4	-	7
7. İyilik	4	3	-	7
8. Doğruluk ve Dürüstlük	4	5	-	9
9. Adalet	4	4	-	8

2018 programında yer alan Dini Bilgiler-2 program kazanımlarının Bloom taksonomisine göre tasnifi şu şekildedir: 1. ünite olan Allah'ı Seviyorum ünitesinde beş bilişsel- bilgi, bir alma ve bir değer verme basamaklarında olmak üzere duyuşsal alanda yedi kazanım yer almaktadır. 2. ünite Peygamberimi Seviyorum ünitesi iki kavrama, dört bilgi olmak üzere altı bilişsel alan, bir de psikomotor algılama basamağına ait toplam yedi kazanımdan oluşmaktadır. 3. ünite Kitabımı Seviyorum ünitesi, iki bilişsel-bilgi basamağı, iki değer verme, iki alma, bir tepkide bulunma olmak üzere beş duyuşsal alana ait toplam yedi kazanım oluşmaktadır. 4. ünite İnsanları Seviyorum ünitesi, iki kavrama üç bilgi olmak üzere beş bilişsel alan, bir duyuşsal alma, bir psikomotor beceri haline getirmeye ait toplam yedi kazanımdan oluşmaktadır. 5. ünite Kâinatı Seviyorum ünitesi, bir bilişsel-bilgi, iki alma iki değer vermek olmak üzere dört duyuşsal alan, bir psikomotor-beceri haline getirme olmak üzere toplam altı kazanımdan oluşmaktadır. 6. ünite Dinimi Seviyorum ünitesi altı bilişsel bilgi, iki duyuşsal alma, bir psikomotor beceri haline getirme olmak üzere

toplam dokuz kazanımdan oluşmaktadır. 7. ünite Dini Mekanlarımızı Seviyorum ünitesi, dört bilişsel bilgi, iki alma bir değer verme olmak üzere üç duyuşsal alana ait toplam yedi kazanımdan oluşmaktadır. 8. ünite Vatanımı Seviyorum ünitesi iki bilgi iki kavrama olmak üzere dört bilişsel, iki alma iki değer verme dört duyuşsal alana ait toplam sekiz kazanımdan oluşmaktadır. 9. ünite Bayramlarımızı Seviyorum üç bilişsel-bilgi, iki duyuşsal alma, bir psikomotor beceri haline getirme olmak üzere altı kazanımdan oluşmaktadır.

Tablo 2: *Dini Bilgiler-2 Ünite Kazanımlarının Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırması*

	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor	Toplam
1. Allah'ı Seviyorum	5	2	-	7
2. Peygamberimi Seviyorum	6	-	1	7
3. Kitabımı Seviyorum	2	5	-	7
4. İnsanları Seviyorum	5	1	1	7
5. Kâinatı Seviyorum	1	4	1	6
6. Dinimi Seviyorum	6	2	1	9
7. Dini Mekanlarımızı Seviyorum	4	3	-	7
8. Vatanımı Seviyorum	4	4	-	8
9. Bayramlarımızı Seviyorum	3	2	1	6

2018 yılın programındaki toplam kazanım sayıları ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 3: *2018 Yılı Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)*

	Dini Bilgiler-1	Dini Bilgiler-2	Toplam
Bilişsel	31	36	67
Duyuşsal	52	23	75
Psikomotor	1	5	6
Toplam	84	64	148

2018 yılındaki programında Dini Bilgiler-1'de 31 bilişsel, 52 duyuşsal, 1 psikomotor toplam 84 kazanım vardır. Dini Bilgiler-2'de 36 bilişsel, 23 duyuşsal, 5 psikomotor toplam 64 kazanım vardır. İki alanda toplam bilişsel kazanım, 67, duyuşsal kazanım 75, psikomotor kazanım ise altı tanedir. Programdaki toplam kazanım sayısı 148'dir.

2022 programında yer Dini Bilgiler Alanı kazanımlarının Bloom taksonomisine göre tasnifi şu şekildedir: 1. ünite Temel Bilgiler ünitesindeki altı kazanım da bilişsel bilgi düzeyindedir. 2. ünite Allah'ı Tanıyorum ünitesi altı bilgi, bir kavrama olmak üzere yedi bilişsel, bir duyuşsal alma basamağında sekiz kazanım yer almıştır. 3. ünite Peygamberimizi Tanıyorum ünitesinde beş

bilgi, bir uygulama ve bir kavrama basamağı olmak üzere yedi bilişsel kazanım yer almaktadır. 4. ünite Kitabımı Tanıyorum ünitesi, iki bilgi, bir kavrama olmak üzere üç bilişsel, iki duyuşsal- alma basamağı olmak üzere beş kazanım mevcuttur. 5. ünite Dua ünitesinde iki bilgi, bir kavrama olmak üzere üç bilişsel kazanım, iki değer verme, bir alma olmak üzere üç duyuşsal düzeyde, toplam altı kazanım vardır. 6. ünite Namaz ünitesi, altı bilişsel-bilgi, bir psikomotor beceri haline getirme olmak üzere yedi kazanım vardır. 7. ünite Oruç ünitesindeki üç kazanım da bilişsel-bilgi basamağındadır. 8. ünite Dini Mekanlarımızı Tanıyorum ünitesi, dört bilgi, bir uygulama olmak üzere bilişsel beş kazanımı vardır.

Tablo 4: 2022 Dini Bilgiler Alanı Kazanımlarım Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırması

	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor	Toplam
1. Temel Dini Bilgiler	6	-	-	6
2. Allah'ı Tanıyorum	7	1	-	8
3. Peygamberimizi Tanıyorum	7	-	-	7
4. Kitabımı Tanıyorum	3	2	-	5
5. Dua	3	3	-	6
6. Namaz	6	-	1	7
7. Oruç	3	-	-	3
8. Dini Mekanlarımızı Tanıyorum	5	-	-	5

2022 programı Değerler Eğitimi Alanı kazanımlarının Bloom taksonomisine göre tasnifi şu şekildedir: 1. ünite olan Saygı ünitesinde bir bilişsel kavrama, altı değer verme, bir alma olmak üzere yedi duyuşsal düzeyde toplam sekiz kazanım vardır. 2. ünite olan İş Birliği ünitesinde bir alma, üç tepkide bulunma, iki değer verme olmak üzere altı duyuşsal düzeyde kazanım vardır. 3. ünite olan Doğruluk ve Dürüstlük ünitesi üç bilişsel bilgi, bir duyuşsal değer verme olmak üzere dört kazanım vardır. 4. ünite Sorumluluk ünitesinde beş bilişsel bilgi, iki alma, iki değer verme dört duyuşsal alan toplamda dokuz kazanım vardır. 5. sırada olan Yardımlaşma/Paylaşma ünitesinde iki bilgi bilişsel alan, iki değer verme bir alma olmak üzere üç duyuşsal alan, toplam beş kazanım vardır. 6. ünite olan Empati ünitesinde bir bilgi, bir kavrama olmak üzere iki bilişsel düzeyde, iki alma, iki değer verme olmak üzere dört duyuşsal düzeyde toplam altı kazanım vardır. 7. ünite olan Adalet ünitesinde dört bilgi, bir kavrama olmak üzere beş bilişsel alan, bir alma bir değer verme olmak üzere iki duyuşsal alana ait toplam yedi kazanım vardır. 8. ünite olan Adab-ı Muaşeret ünitesinde iki bilişsel uygulama, bir duyuşsal kişilik haline getirme, üç psikomotor beceri haline getirme olmak üzere altı kazanım vardır. 9. ünite olan Sabır ünitesinde bir bilgi, bir

kavrama olmak üzere iki bilişsel alan, bir alma, bir değer verme olmak üzere iki duyuşsal alana ait dört kazanım bulunmaktadır. 10. ünite Sevgi/Merhamet ünitesinde bir bilgi, bir kavrama, bir uygulama olmak üzere üç bilişsel alan, altı değer verme, bir örgütlenme olmak üzere yedi duyuşsal alan toplam on kazanım vardır.

Tablo 5: 2022 Değerler Eğitimi Alanı Kazanımların Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırması

	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor	Toplam
1. Saygı	1	7	-	8
2. İşbirliği	-	6	-	6
3. Doğruluk ve Dürüstlük	3	1	-	4
4. Sorumluluk	5	4	-	9
5. Yardımlaşma/Paylaşma	2	3	-	5
6. Empati	2	4	-	6
7. Adalet	5	2	-	7
8. Adab-ı Muaşeret	2	1	3	6
9. Sabır	2	2	-	4
10. Sevgi/Merhamet	3	7	-	10

2022 programı Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı kazanımlarının Bloom taksonomisine göre tasnifi şu şekildedir: Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı 1. ünite olan Renkler ünitesinde dört bilişsel bilgi, iki psikomotor beceri haline getirme toplam altı kazanım vardır. 2. ünite olan Geometrik Şekiller ünitesinde bir bilgi, bir kavrama, bir uygulama toplam üç bilişsel kazanım vardır. 3. ünite olan Boyut ünitesinde bir bilgi, bir kavrama, bir uygulama toplam üç bilişsel kazanım vardır. 4. ünite olan Miktar ünitesinde bir bilgi, bir kavrama, bir uygulama toplam üç bilişsel kazanım vardır. 5. ünite olan Yön/Mekan/Konum ünitesinde bir bilgi, iki uygulama olmak üzere üç bilişsel kazanım vardır. 6. ünite olan Sayılar ünitesinde, üç bilişsel bilgi, bir algılama, bir kılavuzlu yapma iki psikomotor toplam beş kazanım vardır. 7. ünite olan Duyular ünitesinde iki bilgi, bir kavrama ve bir uygulama toplam dört bilişsel kazanım vardır. 8. ünite olan Duygular ünitesinde bir bilişsel bilgi, bir psikomotor üretme, bir duyuşsal alma olmak üzere toplam üç kazanım vardır. 9. ünite olan Zıt Kavramlar ünitesinde bilgi, kavrama, uygulama ve sentez basamaklarında dört bilişsel kazanım vardır. 10. ünite olan Zaman ünitesinde dört bilgi, bir uygulama toplam beş bilişsel kazanım vardır. 11. ünite olan Semboller ünitesindeki iki kazanım da bilişsel bilgi basamağındadır.

Tablo 6: 2022 Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı Kazanımların Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırması

	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor	Toplam
1. Renkler	4	-	2	6
2. Geometrik Şekiller	3	-	-	3
3. Boyut	3	-	-	3
4. Miktar	3	-	-	3
5. Yön/Mekan/Konum	3	-	-	3
6. Sayılar	3	-	2	5
7. Duyular	4	-	-	4
8. Duygular	1	1	1	3
9. Zıt Kavramlar	4	-	-	4
10. Zaman	5	-	-	5
11. Semboller	2	-	-	2

2022 yılındaki kazanım sayıları aşağıdaki gibidir:

Tablo 7: 2022 Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı

	Dini Bilgiler	Değer Eğitimi	Tamamlayıcı	Toplam
	Alanı	Alanı	Kazanımlar Alanı	
Bilişsel	40	33	35	108
Duyuşsal	5	40	1	46
Psikomotor	1	3	5	9
Toplam	47	76	41	163

2022 programında Dini Bilgiler Alanında 40 bilişsel, 5 duyuşsal, 1 psikomotor toplam 47 kazanım vardır. Değerler Eğitimi Alanında 33 bilişsel, 40 duyuşsal, 3 psikomotor toplam 76 kazanım vardır. Tamamlayıcı Kazanımlar Alanında 35 bilişsel, 1 duyuşsal, 5 psikomotor kazanım vardır. Programda toplam bilişsel kazanım 108, duyuşsa kazanım 46, psikomotor kazanım ise 9'dur. Programın toplam kazanım sayısı 163'tür.

5. Tartışma

2018 programındaki ünite başlıklarındaki “Seviyorum” ifadesi 2022 programında “Tanıyorum” olarak değiştirilmiştir. İki programda eklenen üniteler olduğu gibi çıkarılan üniteler de vardır. 2018 programındaki Dua, Şükür ve Özür Dileme ünitesi, 2022 programında sadece Dua adı ile yer almıştır, ayrıca şükür ve özür dileme ünite olarak yer almadığı gibi, ayrı kazanımlar olarak da programda yer almamıştır. Sorumluluk, Adalet, Sabır, Doğruluk/Dürüstlük, Allah, Peygamber, Kitap, Dini Mekanlar üniteleri isim değişikliği ile de olsa her iki programda da yer almaktadır. 2022 programına Adab-ı Muaşeret, Empati, İşbirliği, Milli/Dini Değerler, Namaz, Oruç

üniteleri eklenmiştir. Yardımlaşma her iki programda da yer almıştır ama 2022’de ismine Paylaşma da eklenmiştir. İyilik, Vatanımı Seviyorum, İnsanları Seviyorum, Bayramları Seviyorum, Kainatı Seviyorum 2022 programından çıkarılmıştır. 2018 programındaki Dinimi Seviyorum ünitesi, 2022’deki Temel Bilgiler ünitesi ile içerik olarak birbirine benzerdir. 2022 programındaki Milli/Dini Değerler ünitesinde 2018 programındaki Bayramları Seviyorum ve Vatanı Seviyorum ünitelerinin kazanımları kısmen mevcuttur.

2018 programı önce Dini Bilgiler-1 işlenip sonra Dini Bilgiler-2’ye geçilirken 2022 programında bütün alanlardan konular aynı günde işlenecek şekilde planlanmıştır. Mesela, Dini Bilgiler Alanından Temel Bilgiler, Değerler Eğitimi Alanından Saygı ve Tamamlayıcı Kazanımlar Alanından Renkler aynı günde işlenmektedir. Çocukların dikkat süresi kısa olması açısından farklı konu ve etkinliklerin gün içerisinde işlenmesi daha verimli olabilir. Dayan (2022), değerler eğitiminin sadece bir dönemle sınırlı kalmaması, bir yıla yayılarak, sürekli tekrar yapılması ile kazanımın sağlanması görüşündedir.

2018 programında “bilir” şeklinde yer alan kazanımlar “söyler” olarak değiştirilmiş daha uygun olmuştur. Dini Bilgiler-1 alanındaki ünitelerin erken çocukluk dönemi gelişim özelliklerine göre şöyle değerlendirilebilir. 1. ünite olan Dua, Şükür ve Özür Dileme ünitesinde Bu ünite gerek ifadeler gerek kazanımlar olarak 4-6 yaş grubundaki çocuklara uygundur. “Dua, şükür ve özür dilemenin Allah’ın sevdiği davranışlar olduğunun farkına varır.” kazanımında Allah’ın sevdiği davranışlar neler, sevmediği davranışlar neler bunlar muallaktır. Ünite etkinliklerinde de bu vurgu net değildir (DİB, 2019a). Sadece “Allah Her Şeyi Görür Hikâyesi”nde başkalarının eşyalarını izinsiz olarak almanın Allah’ın sevmediği bir davranış olduğu ifade edilmiş, hikayenin sonunda hatalardan özür dilemek gerektiği söylenmiş fakat Allah’ın yapılan hatadan dolayı özür dilemeyi sevdiği ifade edilmemiştir (DİB, 2019a, s.69). 2. ünite Sevgi ve Merhamet ünitesinde “sevgisini gösterir”, “merhamet gösterir” ifadeleri soyut kalmaktadır. Kazanımların açıklamalarına bakıldığında çocukların seviyelerine uygun etkinlikler, günlük yaşantılarından örnek durumlar, sevgi göstergeleri gibi konuların somutlaştırılarak işleneceği görülmektedir. Bu ünitenin kazanımlarının erken çocukluk dönemi için uygun olduğu görünmektedir. Mesela, “Sevgi Çiçeği” etkinliğinde çocukların evde ailesi ile yaptıkları sevgi çiçeklerini sevdikleri birilerine vermeleri istenmiş, daha sonra kime ve neden verdikleri üzerinde konuşularak sevgi göstermek somutlaştırılmıştır (DİB, 2019a, s. 72). 3. ünite olan Saygı ünitesinde kazanımlarda saygı göstermek, saygılı davranmak gibi ifadeler soyut olarak görünmektedir. Ama kazanımların açıklama kısmına bakıldığında, bu ifadelerin saygı ifadeleri, saygı göstergeleri, etkinliklerde somutlaştırılmıştır. Mesela, Değer Ağacı (DİB, 2019a, s. 121), yapılan her saygılı davranışta Değer Ağacı’na üzerine saygılı olan öğrenci ve yaptığı saygılı davranış yazılarak bir çiçeğin yapıştırılarak çocuklar için somut hale getirilmiştir. Bu ünitelerin kazanımlarının erken çocukluk dönemi için

uygun olduğu söylenebilir. 4. ünite olan Sorumluluk ünitesinde, bu dönemdeki çocuklar sorumluluklarını yerine getirebilecek düzeydedir. Konuya olan farkındalıklarla, sorumluluk nedir, yapılıp yapılmamasına dair sonuçların farkındalığını kazanabilir. Çevreye karşı duyarlılık ile ilgili kazanımlar da gelişim olarak uygundur, öz bakımlarını yapabilecek gelişim özelliklerine de sahiptirler (DİB, 2019a). 6. Ünite Sabır ünitesinde “İsteklerini ertelemesini bilir.”, “Gerektiğinde sırasını bekler.” kazanımları benmerkezcilikten yeni çıkan 4-6 yaş grubundaki çocuklar için ilk bakışta uygun bir kazanım olarak görünmemektedir. Fakat ünite etkinliklerine baktığımızda “Şeker Kolyesi” etkinliğinde, ambalajlı şekerlerden yapılmış bir kolyenin çocukların boynuna takılması ve bir süre yemeden beklenmesi istenir. Sürenin sonunda hep beraber şekerlerini yerler, böylece isteklerini ertelemeyi öğrenebilirler (DİB 2019a, s. 267). “Sabır Draması” etkinliğinde parka gitmek isteyen çocukların annelerine yardım ederek, annelerinin işlerinin bitmesi ile parka gitmeleri anlatılmış ve çocukların gerektiğinde sıralarını bekleyebileceklerini göstermektedir (DİB 2019a, s. 283). 8. Ünite Doğruluk ve Dürüstlük ünitesinde her zaman doğru ve dürüst davranması ile ilgili kazanımlar üst düzey kazanımlardır. “Ailesine her zaman dürüst davranır.” kazanımı “Ailesine her zaman dürüst davranmaya istekli olur.” gibi bir ifade ile daha uygun olabilir. 9. Ünite Adalet ünitesinde “Kendisinin ve başkalarının haklarını korur.”, “Karşılaştığı problemlere adil çözümler üretir.” üst düzey kazanımlardır ve 4-6 yaş grubu için uygun görünmemektedir. “Herkesin Hakkını Koruyalım” etkinliğinde, “Neden başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmamalıyız? Çünkü...” (DİB, 2019a, s. 356) gibi cümlelerle başkalarının haklarını korumaya karşı farkındalık oluşturulmuştur. Fakat kendi ve başkalarının haklarını korumakla ilgili kazanımla örtüşmemektedir. Bu yüzden “Kendisinin ve başkalarının haklarını korur.” kazanımı “Kendisinin ve başkalarının haklarını korumanın önemini fark eder.” veya “Kendisinin ve başkalarının haklarını korumanın nasıl olacağına örnek verir.” olarak değiştirilebilir. Dini Bilgiler-1 değinilmeyen diğer ünite kazanımları da erken çocukluk dönemi için uygun kazanımların yer aldığı ünitelerdir.

Dini Bilgiler-2 alanındaki ünitelerin erken çocukluk dönemi gelişim özelliklerine göre şu şekilde değerlendirilebilir. 1. ünite Allah’ı Seviyorum ünitesinde Allah’ın varlığından, zatından bahsedilmemiştir zaten soyut olduğu ve bu dönemdeki çocuklar somut dönemde olduğu için uygun kazanım olmazdı. “Allah’ı sever ve O’na güvenir.” kazanımı doğru bir Allah tasavvurunun sonucu olarak ortaya çıkabilir. Üst düzeyde bir kazanımdır. Etkinlik kitabında Allah’ın sevmesine yönelik birçok etkinlik yer almakta fakat Allah’a güvenme ile ilgili doğrudan bir etkinlik görülmemiştir. “Allah’ı Seviyorum Çünkü...” etkinliğinde, Allah’ın her canlıyı sevgiyle yarattığı, duaları işittiği, yapılan duaların O’nun bize olan sevgisini arttırdığı anlatılmıştır. “Karagöz ile Hacivat” etkinliğinde Allah’ın insanları neden yarattığı, Allah’ın nasıl bilineceği, Allah’ın her şeye gücünün yettiği ve her şeyi çok güzel yarattığı, “Teşekkür Ederim Oyunu” etkinliğinde Allah’ın insanlara verdiği şeyler ve teşekkür etmek gerektiği üzerinde durulmuştur. “Su Hayattır”

etkinliğinde, suyun hayatımızdaki önemi, “Görmeden İmandım Sana” etkinliğinde, Allah’ı görmememize rağmen O’nun var olduğu üzerinde durulmuştur. “Biliyorum, Varsın ve Birsin!” etkinliğinde, Allah’ın varlığı ve her şeyi yarattığı, “Minik Tohumun Büyüme Draması” etkinliğinde, bütün canlıların rızkını Allah’ın verdiği ve şükretmek gerektiği, “Merhamet Keşfine Çıkıyoruz” etkinliğinde, Allah’ın canlılara merhameti, “Meryem’in Elması Hikâyesi” etkinliğinde, Allah’ın her şeyi gördüğü, bildiği, işittiği anlatılmıştır. “Şükür Sepeti” etkinliğinde, Allah’ın birçok nimet verdiği ve teşekkür etmenin gerekliliği, “Rızık Zinciri” etkinliğinde, ağacın canlılığı için nelere ihtiyacı olduğu ve diğer varlıklar için faydaları anlatılmıştır. “Her Şey İnsanın Hizmetinde Draması” etkinliğinde, Allah’ın her şeyi insanlar için yarattığı ve çeşit çeşit faydalar olduğu ifade edilmiştir. “Akıllı Karınca ile Bilgin Ağaç Hikâyesi” etkinliğinde, Allah’ın her canlıyı bir sebep için yarattığı, kainattaki düzen ve güzellik, Allah’ın verdiği nimetler için teşekkür etmek ifade edilmiştir. “Küçük Murat’ın Allah’a Teşekkürü Draması” etkinliğinde, Allah’ın birçok nimetler verdiği ve bunlara teşekkür etmek gerektiği, “Ben Bir Damlayım” etkinliğinde, Allah’ın her şeyi en güzel şekilde yarattığı ve buna sadece Allah’ın gücünün ve kudretinin yeteceği, “Habersiz Kalma Draması”nda dua ederek Allah ile iletişim kurulacağı anlatılmıştır (DİB, 2019b). Etkinliklerin konularında görüldüğü üzere Allah’a güvenle ilgili bir kazanım yer almamaktadır. 4. ünite İnsanları Seviyorum ünitesinde görgü kurallarına uymak üst düzey bir kazanım olarak görülse de bu dönemde çocuk taklit dönemindedir ve bu kuralları yapabilir. 5. ünite Kâinatı Seviyorum ünitesinde “Allah’ın insanlar için yarattığı nimetleri verimli kullanır.” üst düzey bir kazanım olup, açıklamalarda nimetlerin nasıl verimli kullanacağı, israf edilmemesi üzerinde durulacağı ifade edilmiştir. Kâinat ifadesi de çok geniş bir kavramdır ve çocuğun idrak etmesi güç olabilir. Bu yüzden “Allah’ın kâinatı bir düzen içerisinde yarattığını fark eder.” kazanımı 4-6 yaş grubu için uygun olmayabilir. Dini Bilgiler-2’de burada ifade edilmeyen diğer ünite kazanımları erken çocukluk dönemi için uygun kazanımlardır.

2018 programı iki alandan oluşurken, 2022 programı dört alandan oluşmuştur. 2022 programının en büyük farklılığı Tamamlayıcı Kazanımlar Alanıdır. 2022 programında tamamlayıcı kazanımlar çocukların gelişimine daha fazla katkı sağlaması için önemlidir. Anaokullarında öğretilen bu kazanımlarla ilkokula başlayan öğrenci ile bu alanda hiç kazanımı olmayan öğrencinin ilkokula yönelik hazır bulunuşluğu farklı olabilecektir. Bu kazanımların eklenmesi çocukların gelişim özelliklerinin daha da önemsendiğini gösterir niteliktedir. Bu bölümdeki kazanımlar, genel olarak 4-6 yaş dönemi için uygundur. Fakat program kazanım ifadeleri ile etkinlik kitabındaki kazanım etkinlikleri farklılık gösterebilmektedir. Mesela, Renkler ünitesindeki “Ana renkleri kullanarak ara renkleri elde eder.” ve “Farklı renkleri kullanarak resim yapar.” kazanımları psikomotor-beceri haline getirme düzeyinde görülmektedir. Fakat etkinlik kitabına bakıldığında öğreticinin eşliğinde yapıldığı görülmektedir. Kazanımların daha net yazılması gerekmektedir. Tamamlayıcı Kazanımlar alanındaki kazanımlar genelde bilişsel alanda

alt düzeylerde. En üst düzeyi sentezdir. Bu alandaki tek duyuşsal kazanımı Duygular ünitesindedir. Psikomotor alanda ise, üç kazanım olup ikisi rakamların yazımı ile ilgili olup diğeri Duygular bölümünde jest ve mimikleri kullanarak canlandırmadır ve alt düzeydeki kazanımlardır.

Dini Bilgiler Alanı'ndaki üniteler erken çocukluk dönemi gelişim özelliklerine göre şöyle değerlendirilebilir. 1. ünite Temel Bilgiler ünitesinde dinin temel kavramları, kelime-i tevhid ve şahadet ve anlamları, İslam'ın şartları yer almıştır. 2018'deki Dinimi Seviyorum ünitesi ile benzerlik göstermiştir fakat orada namaz, oruç birer kazanım içinde yer alırken bu programda Namaz, Oruç ayrı ünite olarak ele alınmış, daha detaylı işlenmiştir. 2018 programında hac, zekat konularına da değinilirken 2022'de bu konularla ilgili kazanımlar yoktur. Ünite kazanımları erken çocukluk dönemi için uygundur. 2. Ünite Allah'ı Seviyorum ünitesinde 2018 programındaki "Allah'ı sever ve O'na güvenir." kazanımı çıkarılmıştır. 2018'deki "Allah'ın tüm varlıkları sevdiğini bilir." kazanımı 2022'de "Allah'ın tüm varlıkları sevdiğini söyler." olarak Sevgi ve Merhamet ünitesine eklenmiştir. Kazanımlar alt düzeyde kazanımlardır, erken çocukluk dönemi için uygundur. 2018'de olduğu gibi Allah'ın zatı ile ilişkili değil sıfatları ile ilgili kazanımlardır. 3. ünite Peygamberimizi Tanıyorum ünitesinde kendisini, ailesini, örnek davranışlarına yönelik kazanımlar varken, 2018'de Peygamberimizin görevi, insan ilişkileri, rol model alması gibi kazanımlar yerine Peygamberimizin adı, aile bireyleri, güzel davranışlarının olduğu gibi alt düzey kazanımları vardır ve bunlar çocukların seviyesine uygundur. Yapılacak etkinliklerle kazanımlar sağlanabilir düzeydedir. 4. ünite Kitabımı Tanıyorum ünitesinde kazanım sayısı azalmıştır. Ancak bunlar Daha uygulanabilir kazanımlardır ve gelişim dönemlerine uygundur. 2018 programında Kitabımı Tanıyorum ünitesinde namazla Kur'an arasında bağ kurulurken 2022 programında bu kazanım yoktur. Bu 2022 programında Namaz ünitesi olduğu için olabilir. 2022 program kazanımında Kur'an'ın günlük hayatla ilgili bağına vurgu yapılmış fakat açıklamalardaki ifadeler çevredeki nesnelerin doğa olaylarının Kur'an'da geçtiği ile ilgilidir. 5. ünite Dua ünitesi 2018'deki "Allah'a her zaman dua edebileceğini bilir." bilişsel kazanımı "Allah'a her zaman dua edebileceğini fark eder." olarak duyuşsal alana çevrilmiştir. Kendisine, başkasına dua etmesi, bazı duaları ezberlemesi yeni kazanımlardır ve erken çocukluk için uygundur. 6. Ünite Namaz ünitesi alt düzey kazanımlardan oluşmuş, sadece abdestle ilgili kazanım psikomotor beceri haline getirme düzeyindedir. 7. Ünite Oruç ünitesi alt düzey kazanımlardan oluşmaktadır. İki ünite de erken çocukluk dönemi için uygundur. 8. ünite Dini Mekânlarımızı Tanıyorum 2018 programına göre kazanım sayısı azalmış fakat ünite açıklamalarında 2022'de verilmeyen kazanımlara ait ifadeler yer almıştır. İki programın da ünite kazanım açıklamaları aynıdır ve 4-6 yaş grubuna uygundur.

Değerler Eğitimi Alanı'ndaki üniteler erken çocukluk dönemi gelişim özelliklerine göre şöyle değerlendirilebilir. 1. ünite Saygı ünitesi önceki programa göre kazanım sayıları azaltılmış, Allah'a, Peygambere, Kur'an-ı Kerim'e, ezana, ailesine saygı ve Peygamberimizin hayatından saygı

örnekleri ile ilgili kazanımlar çıkarılmış, mahremiyete saygılı davranma eklenmiştir. Kazanımların çoğu değer verme basamağındadır ve erken çocukluk dönemi için uygundur. 2. ünite İşbirliği, “Grup etkinliklerinde iş bölümü yapar.”, “Grup etkinliklerine katılmaya istekli olur.” kazanımları benmerkezcilikten yeni çıkan çocuk için uygun olmayabilir. Çünkü her şeyin kendi istekleri doğrultusunda olmasına alışmış çocuk için bu kazanımları uygulamak zordur. Ayrıca “Grup etkinliklerinde iş bölümü yapar.” kazanımına etkinlik kitabında yer verilmemiştir (DİB, 2022a). “Gerektiğinde liderlik üstlenir.” kazanımı açık bir kazanım değildir. “İş birliği yaparak bir görevi tamamlar.” kazanımı da ünite açıklamalarında isteğe bağlanmıştır. Bu kazanım “İş birliği yaparak bir görevi tamamlamaya istekli olur” şeklinde yer alabilir. 3. ünite Doğruluk ve Dürüstlük ünitesinde, önceki programdaki ailesine, arkadaşlarına, çevresine her zaman dürüst olma kazanımları çıkarılmıştır. Bu hali ile daha uygun hale gelmiştir. 4. ünite Sorumluluk ünitesinde “Kendini tanıtır.”, “Ailesini tanıtır.” kazanımları ünite başlığı ile uyumamaktadır. Sorumluluk, bir kişinin yaptığı davranışlarını veya kendi yetki alanına dahil olan herhangi bir olayın neticelerini üstlenmesi olarak tanımlanmaktadır (Türkiye Dil Kurumu, (t.y.)). Bir kişinin kendisini, ailesini tanıtmayı doğrudan bu başlıkla ilgili değildir. 5. ünite Yardımlaşma/Paylaşma ünitesi “Sahip olduklarından ihtiyacı olanla paylaşır.” kazanımı benmerkezcilikten yeni çıkmış çocuk için uygulaması zor olabilir. 6. ünite Empati ünitesi erken çocukluk dönemi için uygundur. Kendi ve başkalarının duygularını tanımak, başkalarının duygularının nedenleri söyleme, arkadaşlarının üzüntüsünü paylaşmak uygun etkinliklerle kazandırılabilir. Mesela, “Sevgi Dolu Kalpler” etkinliğinde, hasta olduğu için okula gidemeyen üzgün çocuğa ziyaret draması ile arkadaşlarının üzüntüsünü paylaşmak kazandırılmayı hedeflenmiştir (DİB, 2022a). 7. ünite Adalet ünitesinden önceki programa göre üst düzey kazanımlar azalmış ve bu dönemdeki çocuğun yapabileceği düzeydedir. Kazanımların ikisi aynı, diğerleri farklıdır ve adalet kavramının hak kavramıyla daha somut kazanımlar haline gelmiş. Fakat iki programın da ünite açıklamaları öğreticilerin adalet konusunda örnek olmaları dışında aynıdır. 8. ünite Adab-ı Muaşeret ünitesinde “Misafir ağırlarken nezaket kelimelerini kullanır.” kazanımı üst düzey bir kazanımdır, bu kazanım etkinliklerle çocuklara kazandırılabilir. 9. Ünite Sabır ünitesi “Gerektiğinde isteklerini ertelemesini bilir.” kazandırılması zor olabilir. “Gerektiğinde” ifadesi muğlak bir ifadedir. “İsteklerini erteleme”nin öneminin farkına varır.” şeklinde yazılabilir. 10. ünite Sevgi/Merhamet ünitesi kazanım sayısı önceki programla aynıdır. Üç kazanım aynı olup diğerleri farklılaşmaktadır. 2022 programındaki “Doğayı korur.” kazanımı doğrudan bu konu ile ilgili değildir ve üst düzey bir kazanımdır. Ünite ismi Sevgi/Merhamet olmasına rağmen, kazanımlarda doğrudan merhametle ilgili kazanım yoktur. 11. Ünite Milli/Dini Değerler erken çocukluk dönemi için uygundur.

2018 programı, “Peygamberimizin herkese adil davrandığını bilir.”, “Peygamberimizin, çevresindeki tüm varlıklara karşı saygılı olduğunu bilir.” gibi kazanımlarda Peygamberimizin

örnekliği ön plana çıkarılırken 2022 programında Peygamberimizin örnekliği daha arka planda kalmış, ünite kazanımlarında ifade edilmezken ünite açıklamalarında yer almıştır.

2018 programı Dini bilgiler 1-2 programlarını incelediğimizde, bilişsel alanda kırk sekiz bilgi basamağı, on bir kavrama, bir sentez, yedi uygulama toplam atmış yedi kazanım, duyuşsal alanda otuz altı alma, otuz değer verme, bir örgütlenme, beş tepkide bulunma, üç kişilik haline getirme toplam yetmiş beş kazanım, psikomotor alanda bir algılama, beş beceri haline getirme basamağında toplam altı kazanım vardır. En çok kazanım duyuşsal alandadır. Yüz kırk sekiz kazanımdan sadece altı tanesinin psikomotor alanda olması hareketliliğin çok olduğu, birçok fiile güç yetirebilen erken çocukluk dönemindeki çocuklar için yeterli bir düzey değildir. Ama öğreticiye uygulamada esneklik verildiği için bu durumu öğretici yapacağı faaliyetlerle yeterli düzeye getirebilir. 2022 programında da psikomotor kazanım azdır. Program uygulanırken, etkinlikler, oyunlar olsa bile hareketliliğin hâkim olduğu bu dönemde sportif faaliyetler gibi psikomotor davranışlar da programa eklenebilir. Bloom taksonomisine göre sınıflandırılmış kazanım sayıları, Gürmeşe (2022)'nin Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre yaptığı çalışma ile aynı oranda değildir. Yüksel (2022) de bilişsel alanın daha baskın olduğu görüşündedir. Fakat bu çalışmalarda Kur'an-ı Kerim Alanı ve Kursu Uyum Süresi de dahil edilmiştir. Bu yüzden farklılık olmaktadır. Bazı kazanımların iki alana da kayabilmesinden dolayı görecelik de olabilmektedir.

Kazanım ifadeleri içerisinde çocuklardan “sevgi, saygı, merhamet, saygı, adalet, yardımlaşma, dua, özür, şükür, sabır, doğruluk, dürüstlük, iyilik, dua, şükür ve özür dileme” kavramlarının tanımları soyut alanda olduğu için istenmemiş, hayatın içinden örnekler verilerek somutlaştırılmıştır. Yapılan davranışın olumlu ve olumsuz yanları neden-sonuç ilişkisi ile fark ettirmeye çalışılmıştır. Sadece bilişsel düzeye yer verilmemiş, bilişsel düzeye yakın bir oranda duyuşsal alana da yer verilmiştir. Bu, insanın tek yönlü olarak ele alınmadığını, bilgi boyutu kadar duygu boyutunun da eğitime ne kadar etki ettiğini göstermektedir. Program ezberci bir eğitim metodu sunmamış, hayatın içinden olayların analizi ile konuların içselleştirilmesi ve davranış haline dönüşmesi için adım atılması hedeflenmiştir. Fakat üst düzey kazanımlar oldukça azdır. Bilişsel alanda bilgi, duyuşsal alanda alma basamağı baskındır. Duyuşsal alandaki kazanımlar daha da artırılabilir. Yüksel (2022) de ünite kazanımlarının, duyuşsal alandaki oranının artırılması gerektiğini söylemiştir. Dayan (2022) ise, çalışmasında din ve değerler eğitiminin aynı zamanda duygu eğitimi olduğunu ve bilişselle beraber duyuşsal alana da yer verilmesi görüşündedir.

2022 programında bilişsel alanda seksen bilgi, on dört kavrama, on üç uygulama, bir sentez basamaklarında toplam yüz sekiz kazanım, duyuşsal alanda on üç alma, dört tepkide bulunma, yirmi yedi değer verme, bir örgütlenme, bir kişilik haline getirme basamaklarında kırk altı kazanım, psikomotor alanda altı beceri haline getirme, bir kılavuzlu yapma, bir algılama, bir

üretme toplam dokuz kazanım vardır. Bilişsel alanda bilgi, duyuşsal alanda değer verme, psikomotor alanda beceri haline getirme baskındır. Genel olarak en çok kazanım bilişsel alanın bilgi basamağındadır. Önceki programda duyuşsal alandaki kazanımlar daha fazla iken, bu programda bilişsel alandaki kazanımlar iki katından daha fazladır. Bu durumda Tamamlayıcı Kazanımlar Alanındaki kazanımların çoğunun bilişsel alana ait olması da etkilidir. Duyuşsal alandaki kazanımlar çocukların duygu yönü ağır bastığı için daha da artırılabilir.

Kazanımlarda kavramların tanımları istenmemiş ama basit düzeyde, çocukların anlayabileceği şekilde “Adaletin insana hakkını vermek olduğunu söyler.” kazanımı gibi tanımlamalar yer almıştır. Doğan (2014) de tanım ifadelerinin yer almaması gerektiği, öğreticilerin kavramları kullanarak, çocuklar tarafından fark edilmesi ve kavram sorulduğunda da bir-iki kelimeyle anlatmasının yeterli olacağı kanaatindedir. Genelde kazanımlar hayatın içinden, örneklendirilerek, somutlaştırılarak yazılmıştır. Kazanımlarda bilişsel alanda bilgi, duyuşsal alanda değer verme basamağı ağır basmaktadır. Önceki programa göre duyuşsal alanda üst basamaklar daha yoğundur.

2018 programında, program okul öncesi dönem için olmasına rağmen, programda ilkokula hazırlık olarak herhangi bir konu, ünite veya kazanım mevcut değildir. Dayan (2022), renkler, sayılar, yönler, şekiller, aylar mevsimler gibi ilkokula hazırlayıcı ve çocuğu farklı alanlarda geliştirecek kazanımların olmadığını ve ilk okul döneminde çocuk için bir dezavantaj olabileceğini söylemektedir. 2022 programında ise, ilkokula hazırlayıcı nitelikte, sayılar, renkler, yönler ile ilgili kazanımlara yer verilmiştir. Bu durum, MEB’in Okul Öncesi Eğitim Programı’ndaki kazanımların program hazırlanırken daha çok ön plana alındığını, 2018 programının bu noktada eksik olduğunu ve eksikliği giderme gayretini göstermektedir. Çizgi çalışmaları, müzik, küçük kas gelişimini destekleyecek doğrudan bir kazanım yoktur ama program, etkinliklerle bu kazanımlar sağlanabilecek esnek çerçeve bir program özelliğine sahiptir.

İki programda da üniteler ve kazanımları sevgi temelinde ele alınmış, dinî duygu sevgi üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır. Kazanımlarda doğrudan yer almasa da kazanım açıklamalarında sevgi temelli etkinlikler yapılması mevcuttur. Yüksel (2022) kazanımların sevgi temeline dayanarak gerçekleştirilmesini isabetli görmekte ve davranışlara ve bilişsel farkındalık durumunu olumlu etkileyeceği görüşündedir. Uzun (2016) da İslam’ın temel kavramlarını öğretmenin ikinci planda kaldığını, önce İslam’ı sevdirmeyi amaçladığını söylemiştir. Ünite ve kazanımlar, hayatın içinden somut bir şekilde sunulmuştur. 4-6 yaş grubunun programı için hazırlanan öğretici kitaplarındaki etkinliklere bakıldığında, somutluk daha aşikâr halde gözükmektedir.

Sonuç

Bu çalışma kapsamında İncelenen her iki öğretim programı da öğrenci merkezlidir ve İslam dininin benimsetilmesini hedef alarak, dinî öğrenme modeline göre hazırlanmıştır.

2018 Kur'an Kursu Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) Kur'an-ı Kerim, Dini Bilgiler-1 ve Dini Bilgiler-2'den oluşmaktadır. Dini Bilgiler-1 programında Dua, Şükür ve Özür Dileme, Sevgi ve Merhamet, Saygı, Sorumluluk, Yardımlaşma, Sabır, İyilik, Doğruluk ve Dürüstlük, Adalet üniteleri olmak üzere dokuz ünite yer almaktadır. Dini Bilgiler-2'de Peygamberimi Seviyorum, Kitabımı Seviyorum, Kâinatı Seviyorum, İnsanları Seviyorum, Dinimi Seviyorum, Dini Mekanlarımızı Seviyorum, Vatanımı Seviyorum, Bayramları Seviyorum olarak 9 ünite mevcuttur.

2022 programında ise, Dini Bilgiler Alanı, Değerler Eğitimi Alanı, Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı, Beslenme ve Temizlik Alanı vardır. Dini Bilgiler Alanı, Temel Bilgiler, Allah'ı Tanıyorum, Peygamberimizi Tanıyorum, Kitabımı Tanıyorum, Dua, Namaz, Oruç, Dini Mekanlarımızı Tanıyorum olmak üzere 8 üniteden oluşmaktadır. Değerler Eğitimi Alanında ise, Saygı, İşbirliği, Doğruluk ve Dürüstlük, Sorumluluk, Yardımlaşma/Paylaşma, Empati, Adalet, Adab-ı Muaşeret, Sabır, Sevgi/Merhamet, Milli/Dini Değerler olmak üzere 11 ünite yer almaktadır. Çocukların ihtiyaçları olan kavramları öğretebilmek ve değişik gelişim alanlarını desteklemek amacıyla programa entegre edilen Tamamlayıcı Kazanım Alanı'nda, Renkler, Geometrik Şekiller, Boyut, Miktar, Yön/Mekân/Konum, Sayılar, Duyular, Duygular, Zıt Kavramlar, Zaman, Semboller olmak üzere 11 ünite yer almaktadır. Temizlik ve beslenme alışkanlığının kazandırılması için eklenen Beslenme ve Temizlik Alanı çocukların temizlik ve beslenme alışkanlıklarının kazandırılması için eklenmiş, ünite olarak kazanımlara yer verilmemiş, genel ilkeler yer almıştır.

2018 programındaki ünite başlıklarındaki "Seviyorum" ifadesi 2022 programında "Tanıyorum" olarak değiştirilmiştir. İki programda eklenen üniteler olduğu gibi çıkarılan üniteler de vardır. 2018 programı önce Dini Bilgiler-1 işlenip sonra Dini Bilgiler-2'ye geçilirken 2022 programında bütün alanlardan konular aynı günde işlenecek şekilde planlanmıştır. 2018 programında "bilir" şeklinde yer alan kazanımlar "söyler" olarak değiştirilmiş daha uygun olmuştur. 2018 Dini Bilgiler-2 alanında "Allah'ı sever ve O'na güvenir." kazanımı yazıldığı halde, öğretici kitabına bakıldığında etkinliklerin konularında Allah'a güvenle ilgili bir kazanım yer almamaktadır. 2018 programında, program okul öncesi dönem için olmasına rağmen, programda ilkokula hazırlık olarak herhangi bir konu, ünite veya kazanım mevcut değildir.

2018 programı iki alandan oluşurken, 2022 programı dört alandan oluşmuştur. 2022 programının en büyük farklılığı Tamamlayıcı Kazanımlar Alanıdır. 2022 programında tamamlayıcı kazanımlar çocukların gelişimine daha fazla katkı sağlaması için önemlidir. Anaokullarında öğretilen bu kazanımlarla ilkokula başlayan öğrenci ile bu alanda hiç kazanımı

olmayan öğrencinin ilkokula yönelik hazır bulunuşluğu farklı olabilecektir. Bu kazanımların eklenmesi çocukların gelişim özelliklerinin daha da önemsendiğini gösterir niteliktedir. Bu bölümdeki kazanımlar, genel olarak 4-6 yaş dönemi için uygundur.

2018 programı, “Peygamberimizin herkese adil davrandığını bilir.”, “Peygamberimizin, çevresindeki tüm varlıklara karşı saygılı olduğunu bilir.” gibi kazanımlarda Peygamberimizin örnekliği ön plana çıkarılırken 2022 programında Peygamberimizin örnekliği daha arka planda kalmış, ünite kazanımlarında ifade edilmezken ünite açıklamalarında yer almıştır.

İki programda da üniteler ve kazanımları sevgi temelinde ele alınmış, dinî duygu sevgi üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır. Kazanımlarda doğrudan yer almasa da kazanım açıklamalarında sevgi temelli etkinlikler yapılması mevcuttur.

Her iki program da genel hatları ile erken çocukluk dönemi için uygundur. 2022 yılındaki değişimlerle 4-6 yaş grubuna daha çok hitap edecek düzeye gelmiştir. Bu gelişmeler, DİB’in 4-6 yaş grubunun din eğitimi önemsendiğini ve iyileşmeler yönünde ilerleme kat ettiğini göstermektedir.

Bloom taksonomisine göre kazanımlar şöyle sınıflandırılmıştır. 2018 yılındaki programda Dini Bilgiler-1’de 31 bilişsel, 52 duyuşsal, 1 psikomotor toplam 84 kazanım vardır. Dini Bilgiler-2’de 36 bilişsel, 23 duyuşsal, 5 psikomotor toplam 64 kazanım vardır. İki alanda toplam bilişsel kazanım, 67, duyuşsal kazanım 75, psikomotor kazanım ise altı tanedir. Programdaki toplam kazanım sayısı 148’dir. 2022 programında Dini Bilgiler Alanında 40 bilişsel, 5 duyuşsal, 1 psikomotor toplam 47 kazanım vardır. Değerler Eğitimi Alanında 33 bilişsel, 40 duyuşsal, 3 psikomotor toplam 76 kazanım vardır. Tamamlayıcı Kazanımlar Alanında 35 bilişsel, 1 duyuşsal, 5 psikomotor kazanım vardır. Programda toplam bilişsel kazanım 108, duyuşsal kazanım 46, psikomotor kazanım ise 9’dur. Programın toplam kazanım sayısı 163’tür.

2018 ve 2022 programının hedef kitlesi 4, 5, 6 yaş grubu çocuklardır. Yaklaşık olarak aynı gelişim özelliklerinde olsalar bile 6 yaş grubu ile 4-5 yaş grubunun aynı düzeyde olması beklenemez. Bu yüzden programların uygulanışında 4, 5, 6 yaş grubunun ayrılması ve buna göre program uygulanmaya çalışılmalıdır. Her yaş grubunun hazır bulunuşluk düzeyi farklı olabilmektedir. Öğreticiler çocukların hazır bulunuşluk düzeyine göre üniteleri ele almalıdır. İmkan ölçüsünde bu yaş gruplarının farklı dersliklerde yer alması, programın buna göre uygulanması daha uygun olacaktır. 2018 programında buna yönelik bir ifade yer almazken 2022 programında bazı konularda 4 ve 5-6 yaş için farklı etkinlikler hazırlanmıştır. Kur’an kurslarında imkan ölçüsünde yaş gruplarına göre derslikler ayrılmaya çalışılmaktadır.

DİB, program, öğretici kitapları, etkinlik kitapları ile programın uygulanışında eksiklik bırakmamaya çalışmıştır. Bunların uygulanması öğreticiye bırakılmıştır. Öğreticinin erken

çocukluk dönemi özelliklerini bilmesi ve ona göre hareket etmesi, rol model olacak seviyede olması gerekmektedir. Çocuk gelişimi, çocuk iletişimi, oyunlar gibi alanlarda öğretmenlerin gelişimleri desteklenmelidir.

Yeni bir program hazırlanırken, programa 2022’de getirilen Tamamlayıcı Kazanımlar alanına müzik, sanat, drama, sportif etkinlikler gibi etkinlikler eklenebilir. Hareketliliğin yoğun olduğu bu dönemde psikomotor alana ait kazanımlar daha da çoğaltılabilir. Kazanımların çoğu alt düzeydedir. Hedef davranışlar için daha üst düzeyde kazanımlar yer almalıdır. Bu dönemdeki çocukta duygu yönü daha baskın olduğu için duyuşsal alana daha çok ağırlık verilebilir. Programda duyuşsal ve psikomotor alandaki kazanımlar artırılabilir. Programı daha bütüncül olarak değerlendirmek için etkinlik kitapları, öğretici kitapları ve Kur’an-ı Kerim Kur’an-ı Kerim-2’nin kazanımları da araştırmaya dahil edilebilip, ayrıntılı olarak incelenebilir.

Kaynakça

- Armaner, N. (1980). *Din psikolojisine giriş I (1. Baskı)*. Ayyıldız Matbaası.
- Aşkın, B. (2022). *DİB 4-6 yaş öğretim programının değerlendirilmesi ve program çıktılarının analizi* (Tez No.738771) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Aşkın, B. & Er, H., (2023), Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş grubu Kur’an kursları öğretim programı değerlendirme ölççeği. *Dini Araştırmalar Dergisi*, (26) 64.
- Aşlamacı, İ. (2020). 4-6 yaş kuran kursları öğretim programının (2018) eğitim programı temel öğeleri açısından değerlendirilmesi. Bayyigit M., Özkan M., Çanakcı A. A., Abdelghany A. H. A. (Ed.). *Erken çocukluk dönemi din – ahlak – değerler eğitimi ve sorunları-1*. Palet Yayınları.
- Aybey, S. (2019). 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarının eğitim-öğretim faaliyetleri ve problemleri (Zonguldak ili örneği). *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 207–240. (<https://doi.org/10.33460/beuifd.598401>)
- Aydın, M. & Budak E. (2020). Diyanet işleri başkanlığı 2013 ve 2020 yılları 4-6 yaş grubu Kur’an kursu öğretim programlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öneriler. Bayyigit M., Özkan M., Çanakcı A. A., Abdelghany A. H. A. (Ed.). *Erken çocukluk dönemi din – ahlak – değerler eğitimi ve sorunları-1*. Palet Yayınları.
- Bacı, B. (2019). *Kur’an kursları öğretim programı (4-6 yaş grubu) ile okul öncesi eğitimi programının karşılaştırılması* (Tez No.608702) [Yüksek lisans tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Bağcıoğlu Ünver, G. (2015) Bedensel ve devinsel gelişim. Ulusoy A. (Ed.) *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, Anı Yayıncılık.

- Bloom, B. S. (Ed.) (1956). *Taxonomy of educational objectives, the classification of educational goals, handbook 1: cognitive domain*. David McKay Pompan.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. Şahîhu'l-Buhârî. Mısır: el-Matbaatu'l-Kubra el-Emiriye, 1312/1895.
- Çelik, F. & Çakmak, A. (2023). Öğreticilerin gözünden 4-6 yaş Kur'an kursu öğretim programındaki soyut kavramların öğretimi üzerine nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 21 (45), 1-34. (<https://doi.org/10.34234/ded.1182442>)
- Dam, H. (2017). Çocukluk dönemi din eğitimi. Köylü, M. (Ed.), *Gelişimsel basamaklara göre din eğitimi*. Nobel Yayıncılık.
- Dayan, M. (2022). 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programının dini bilgiler-1 öğrenme alanının kazanımlar açısından değerlendirilmesi (Tez No.783948) [Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- DİB. (2018). *Kur'an Kursları öğretim programı (4-6 yaş grubu)*. Ankara.
- DİB. (2019a). *Kur'an kursları öğretici kitabı-1 (5. Basım)*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- DİB. (2019b). *Kur'an kursları öğretici kitabı-2 (6. Basım)*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- DİB. (2022). *4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programı*. Ankara.
- DİB. (2024). *Kur'an kursları öğretici etkinlik kitabı (değerler eğitimi) (2. Basım)*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine Dair Kanun (Kanun No.4415). *Resmî Gazete* 23777 (5 Ağustos 1999). Erişim 05 Ocak 2025. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR KARARLAR/kanuntbmmc083/kanuntbmmc083/kanuntbmmc08304415.pdf>.
- Diler, R. (2020). 4-6 Yaş Kur'an Kursu öğrencilerine göre mahremiyet eğitimi ve önemi (nitel bir analiz). *Eskiye Dergisi*, (41), 623-652. (<https://doi.org/10.37697/eskiye.749922>)
- Doğan, D. (2014). Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an kursları öğretim programı (okul öncesi dönemi) Dini Bilgiler-1 öğrenme alanı kazanımları üzerine değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 201-225.
- Ecer, M. (2023). Velilere göre 4-6 Yaş Kur'an kursları (Van örneği). *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 15, 151-172. (<https://doi.org/10.53112/tudear.1229108>)
- Erginer, E. (2016). *Öğretim ilke ve yöntemleri uygulamalı bir çalışma (7. Baskı)*. Pegem Yayıncılık.

- Ekinci Vural, D. (2018). Sosyal-duygusal gelişim (1. Basım). Gür, Ç. (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim (36-72 ay)*, Pegem Akademi.
- Gür, Ç. (2018), Erken çocukluk dönemi ve gelişim (1. Basım). Gür, Ç. (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim (36-72 ay)*. Pegem Akademi.
- Gürmeşe, M. (2022). 4-6 yaş Kur'an kursu öğretim programındaki (2018) kazanımların çocukların gelişim düzeyi açısından incelenmesi (Tez No.737806) [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Hull, J. M. (2003). *Demokratik çoğulcu toplumlarda din eğitimi üzerine genel değerlendirme*. Din öğretiminde yeni yöntem arayışları, uluslararası sempozyum bildiri ve tartışmalar (İstanbul, 28-30 Mart 2001). MEB Yayınları.
- Hökelekli, H. (1993). *Din psikolojisi* (1. Baskı). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kanarya, S. (2023). *DİB 4-6 yaş programı ile MEB okul öncesi programlarının dini değerler eğitimi açısından karşılaştırılması* (Tez No.833118) [Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Körükçü, Ö. (2020). Gelişim ile ilgili bilgilerin eğitime yansımaları. Köksal Akyol, A. (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim II*, Anı Yayıncılık.
- Köylü, M. & C. Oruç (2020). *Çocukluk dönemi din eğitimi (2. Baskı)*. Nobel Yayınları.
- Köylü, M. (2004). Çocukluk dönemi dini inanç gelişimi ve din eğitimi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45 (2), 37–54. (https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000190)
- Oruç, C. (2021). Çocuk Medyalarında Dinin Sunuluşu. *Çocuk ve Medeniyet*, 6 (12).
- Selçuk, M. (2005). *Çocuğun eğitiminde dinî motifler (3. Baskı)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sönmez, V. (2020). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı (19. Baskı)*. Anı yayıncılık.
- Türkiye Dil Kurumu. (t.y.). Türk Dil Kurumu sözlükleri. Erişim tarihi: 11 Ocak 2025. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Tosun, C., & Çapcıoğlu, F. (2015). 4-6 Yaş Kur'an kursları öğretim programının dini gelişim kuramları çerçevesinde incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5 (5), 705–720.
- Urdoğan, A. B. (2019). *Okul öncesi Kur'an kursu öğretim programının program geliştirme açısından değerlendirilmesi* (Tez No. 589999) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Uzun, S. (2016). *Okul öncesi dönem din eğitimi (İslam dini) programlarının karşılaştırmalı değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika örnekleri* (Tez No.451651) [Yüksek lisans tezi,

İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

Yavuz, K. (2012). *Çocukta dinî duygu ve düşüncenin gelişmesi* (3. Baskı). Boğaziçi Yayınları.

Yıldırım A. & Şimşek H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Basım). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2018). Motor gelişim. Gür, Ç. (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim (36-72 ay)*. Pegem Akademi.

Yüksel, Z. (2022). 4-6 Yaş Kur'an kursu öğretim programının duyuşsal öğrenme açısından değerlendirilmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11 (3), 1633 – 1650.
(<https://doi.org/10.15869/itobiad.1114869>)